

связанных общим участием в актуализации авторской прагматики в дискурсе.

Ключевые слова: чувство, терминал, терминальный элемент, фрейм, фреймовая структура.

Kozak S. V., Lialchuk M. O. Frame Structures that Denote People's Feelings in the Novel «Impatience of the Heart» by Stefan Zweig

The article is dedicated to the investigation of the peculiarities of the functioning and verbal filling of the frame structures that denote people's emotions and feelings in the novel of Stefan Zweig «Impatience of the Heart». The notions «frame» and «frame structure» are considered in detail. Frame is defined as a structure with the double nature: the cognitive and the linguistic. Frame structure is qualified as a particular structure of lexical-and-syntactic units cohered by a certain theme and aimed at the realization of the author's pragmatics.

Key words: feeling, terminal, terminal element, frame, frame structure.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Кусько К. Я.

УДК 81'1 : 81'22 : 81'374 +008

О. С. Колесник

**ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР МІФОЛОГІЧНОГО
СЕМІОЗИСУ**

Орієнтація сучасного мовознавства на виділення ментальних структур та вивчення екстралінгвальних чинників, що впливають на явища мовного і мовленнєвого планів [1; 2], зумовлюють актуальність вироблення інтегративної методології дослідження відповідних феноменів, а також розгляд вихідних структур, на основі яких відбувається категоризація та омовлення дійсності. У запропонованій нами концепції творення історичних варіантів мовних (МКС) і концептуальних картин світу (ККС) представниками лінгвоспільнот такими вихідними структурами визнаються елементи міфу [3, с. 18 – 51]. Лінгвістична теорія міфологічно орієнтованого семіозису розглядає мовні одиниці, що втілюють елементи міфологічного простору (МП), як вербальні репрезентації знаків-інтерпретант, з опорою на які відбувається концептуалізація та категоризація світу. Породження та функціонування мовних одиниць відбувається унаслідок аналогово-асоціативного мапування перед-концептуалізованих вхідних сигналів

про явища, процеси, стани та ін., та попереднього досвіду лінгвоспільнот стосовно устрою світу, закодованого у внутрішній формі (ВФ) мовних знаків, що вербалізують архаїчні уявлення про первинну конфігурацію світу. МП розуміється як вербально-інформаційний континуум, що охоплює втілені мовними засобами концепти-міфологеми різних рівнів абстракції та узагальнення, об'єднані у міфологічні сценарії. МП корелює з ядерною частиною семіосфери, є вихідною інформаційною базою картин світу та лінгвокультур. Мовна система як етноспецифічний код виявляється ресурсом, що уможлиблює доступ до змісту МП, інструментом семіозису, що дозволяє перекодувати (інтерпретувати) та кодувати нові смисли та значення, а також об'єктом семіозису (породжувані одиниці вторинної номінації, що вербалізують новий досвід відносно певного варіанту реальності).

Розглядаючи тексти як одиниці семіосфери, або кластери лінгвокультурного коду, ми поділяємо точку зору, згідно якої особливості складників текстів є носіями певних констант національних культур [4]. У свою чергу, з огляду на процеси інформаційного обміну та взаємодію різних культурних кодів при породженні текстів, особливого значення набуває розвиток етнонаціональних рис певних універсальних міфологічних концептів і мовних засобів їх утілення. Втім, взаємодія предметних областей мови та культури є настільки багатоаспектними [5; 6], що виявлення особливостей взаємного впливу мовних феноменів і культурної інформації передбачає комплексне застосування методів власне лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, семіотики тощо.

З позицій семіотики, культурна традиція розуміється як система фільтрів і перекодувань різних семіотичних систем, в межах котрих відбувається інформаційний обмін [7, с. 14 – 15] (у широкому розумінні – енерго-інформаційні взаємодії) і утворюється єдиний культурний простір. Вектор таких взаємодій значною мірою визначається етнокультурними цінностями, що забезпечують певні спільні мотиви діяльності мовців і становлять основу власне культури лінгвоспільноти, віддзеркаленої у національній семіосфері. Користуючись визначенням культури як наслідуваної «пам'яті» колективу [6, с. 21 – 30], ми ведемо мову про існування інформаційних структур, що окреслюють сутнісні ознаки релевантної для лінгвоспільноти реальності, визначають способи існування й поведінки в ній у вигляді відповідної ККС. Концептуальні доміанти (орієнтири) такої КС співвідносяться з ціннісно забарвленими концептами, які, у свою чергу, визначаються змістом концептів-міфологем та їх специфічними комбінаціями сценарного типу.

Особливий інтерес для лінгвокультурного дослідження МП становить співвідношення змісту його універсальних компонентів (концептів і сценаріїв мега- і мезо-рівнів), а також їх етноспецифічних варіантів (макро-, ката- й мікро-рівнів), які відображаються в «культурних смислах» у значенні відповідних мовних знаків. Лінгвокультурний аспект дослідження МП передбачає увагу до

формування етнічних стереотипів у концептуалізації дійсності. Так, цікавими з точки зору концептуалізації дійсності є *гетеро-стереотипи*, що стосуються осмислення іншого простору – як власне міфічного (ПОТОЙБІЧЧЯ), так і інших географічних просторів, референціальність яких є відмінною від системи відносин, чинних у відомій емпіричній реальності. Наприклад, вербалізовані уявлення про ПОТОЙБІЧЧЯ реалізують семи «страшний», «віддалений» (грец. $\square\delta\eta\varsigma < \square\iota\delta\eta\varsigma, \text{A}\iota\delta\eta\varsigma$), «смерть», «холодний», «вогкий», «підземний» (д. ісл. *en annarr gelr // fyr jörð neðan // sótrauðr hani// at sölum Heljar* (інший під землею першому відповідає, півень чорно-червоний, біля чертогу Хель) [8, с. 43], «відокремлений» (укр., фолк. *Ой ти, соловейку, ти ранній пташку, // Ой чого так рано із вир'їчка вийшов?*), притаманні мовним картинам світу різних етносів. Втім, у кожній з них наявні лінгвокультурні стереотипи, які відображають етноспецифічні уявлення про подібний світ. Для кельтів притаманне розуміння ПОТОЙБІЧЧЯ (країни Аннун) в іпостасі ФОРТЕЦІ: *Bu kuweir karchar Gweir yg Kaer Sidi* (Надійна була тюрма Гвайра в Кейр Сіді = у Печерній фортеці) [9, с. 3], *o gaer vedwit*. (з фортеці Сп'янілості-відмеду) [9, с. 22], *yg kaer pedryfan / unys pybyrdor* (у фортеці Чотирьох Верхівок на острові Міцної двері) [9, с. 24], *o gaer rigor*. (з фортеці Міцності) [9, с. 28], *tra chaer wydyr ny welsynt / wrhyt arthur* (поза Скляною фортецею не бачили вони звитяги Артура) [9, с. 30], *o gaer golud* (з фортеці Кишок / (Перешкоди?)) [9, с. 34], *o gaer vandwy* (з фортеці Верхівки Бога) [9, 42], *o gaer ochren* (з фортеці Замкненості) [9, с. 48]. Етноспецифічними є також кельтські уявлення про інший простір, що ґрунтуються на його співвіднесенні з особливими мешканцями: ... *agus bha dùil aige gu'n robh e ann am blàths brùgh nan sìthichean agus na sìthichean a stigh ri ceòl* (він подумав, що він у теплому пагорбі сидів, і ті грають музику всередині) [10, II: 12 – 14].

Стереотипи розуміються нами як певний фрагмент КС, що набуває характеру інтерпретативної матриці унаслідок рекурентної акцентуації (профільювання) певних складників базового оператора (фрагмента МП) за механізмом семантичної (та концептуальної) атракції. Створення референційного поля в межах можливого світу, змодельованого у просторі тексту, ми описуємо у термінах алгебраїчної логіки:

$$\forall(PWx) \sum_{Cn... \infty} An... \infty; Bn... \infty; Dn... \infty$$

$$\exists(MSx | m |) \sum_{Cx00} Ax00; Bx00; Dx00$$

– для будь-якого світу (картини світу), в якому наявний феномен *x*, що характеризується онтологічними (А), функціональними (В), темпорально-локативними (D) параметрами й приписаними аксіологічними властивостями (С), проявлені у ступені *n*, існують такі кореляти $x | m |$ у міфологічному просторі, що характеризуються набором прототипових властивостей $x00$ – онтологічного, функціонального,

темпорально-локативного й аксіологічного плану відповідно. Вербально втілена структура $\exists(MSx | m |) \sum_{Cx00} Ax00; Bx00; Dx00) = \zeta$ визначається як

базовий оператор, що надає істинності відповідному модельованому фрагменту альтернативного світу. Профілювання окремих ознак та їхніх кластерів при мовно-мовленнєвій реалізації призводить до певних модифікацій у структурі елементів МП як базових операторів, на основі змісту котрих створюються образи вторинних реальностей. Відповідно, етнокультурні риси номінацій елементів МП / співвіднесених з ними концептів, етноспецифічної картини світу визначаються змістом оператору ζ' з певним усталеним набором вихідних ознак:

$$IN \Sigma X(AnBnDn) / |\zeta'| \rightarrow OUT PWx(\zeta').$$

Іншими словами, стереотипами є інформаційні утворення, структура котрих відзначається меншим діапазоном варіативності. Наприклад, у КС слов'янських етносів ознака МІФІЧНОЇ ІСТОТИ «вогненний» асоціюється з міфологемою ВОВК, пов'язаною з уявленнями про Семаргла як хтонічного охоронця переходу між світами та, водночас, БОЖЕСТВА, тотемічного патрона певного етносу, пор. *Світлий пес – та де там пес – вовк! ... видихнув струмисько полум'я* [11, с. 15], *Він - Південний Вітер, Володар Частини Вогню, Перелесник, Літавець... близький до Богів* [12, с. 103], *Сему бгу огніку Сьмурьглю рцемо показатісе а восташетісе небесі* (Цьому богу вогнику Семурглю речемо показатися і встати на небі) [13, 3а: 6], *Слвіхом огнебга Семьрьгла древо грызуца а сламу а огнекуделице розвіаштіа воут(р)іе вден а вчері*. (Славимо огнебога Семаргла, який гризе дерево і соломі і розвіає огнекуделицю вранці, вдень і ввечері) [13, 31: 25]. У КС германських етносів ознака «вогненний» приписується, здебільшого, ДРАКОНУ або ДЕМОНУ, пор.: *frecne fyrdraca* (жахливий вогнений дракон) [14, 2659], *Glauring, the first of the Urulóki, the fire-drakes of the North* [15, с. 116], *a blade like a stinging tongue of fire (Balrog's)* [16, с. 391], *the Valaraukar, the scourges of fire that in Middle-Earth were called the Balrogs, demons of terror* [15, с. 31]. У разі співвіднесення цієї ознаки з БОЖЕСТВОМ, вона проявляється як шкідлива / згубна для людей, пор. опис Рагнарюку: *Surtr ferr sunnan // með sviga lævi* (Сурт іде з півдня з Тим-хто-нищить-гілки) [8, 51]. Такі концептуальні матриці детермінують способи сприйняття світу, визначення мети діяльності, стратегії та тактики поведінки у стереотипних сценаріях і відповідних комунікативних ситуаціях. Зокрема, етноспецифічними є відносини представників лінгвоспільнот з БОЖЕСТВОМ. Так, давні слов'яни як «Дажбожі онуки» вдаються до тактик вшанування й звеличення БОГА, при цьому перекладаючи на нього значну долю відповідальності за перебіг і результати «земних» сценаріїв: *А захцень тотя од вразех на Русе могутьен Сврг наш ані бзі іне* (А захистить нас од ворогів на Русі могутній Сварог наш, не інші боги) [13, 7г: 9], оскільки *Таже вся ослаблениемъ Божиемъ и творениемъ бѣсовскимъ бываетъ* (все з

дозволу божого і силою бісівською відбувається) [17, с. 60]. З іншого боку, визнання германцями БОЖЕСТВА як *scyppend* (той, що надає форму, творець), котрий, втім, підпорядкований універсальним закономірностям буття, закодованим у змісті концепту ДОЛЯ (*wurd, örlög*), зумовлює як більш прагматичне ставлення до божества, так і активну позицію індивіда у стандартних сценаріях: *ic me mid Hruntinge // dom gewurce, orðe tes deað nimeð* (з Хрунтігом долю свою створю, або візьме мене смерть) [14, с. 90 – 91].

Загалом, стереотипність певних практик всередині лінгвостільнот певним чином корелює з явищем ритуалу, котре, у свою чергу, тісно пов'язане із діахронічною трансформацією знаків-носіїв культурної інформації у знаки-символи. Отже, ми ведемо мову про різний ступінь ритуалізації відносин всередині лінгвокультурних груп. Цей ступінь співвідноситься зі статусом МП у контексті чинного історичного варіанту картини світу й сукупністю утворених на основі інтерпретованих міфологічних аксіом лінгвокультурних стереотипів.

Таким чином, стереотипні варіанти розгортання міфологічних і міфологічно орієнтованих сценаріїв, що віддзеркалюють етнонаціональну специфіку категоризації світу демонструють динаміку поступу національних лінгвокультур як організованих у вигляді поля інформаційних утворень. Загалом, лінгвокультура у контексті дослідження визначається як інтеграція моделей світосприйняття й інтерпретації дійсності, усталених у колективній свідомості, та системи національної мови. Одиниці останньої в силу своєї поліфункціональності становлять динамічні орієнтири взаємодії людини і світу. Співвідношення інформаційних структур та їх лінгвосеміотичних корелятивів визначається як своєрідний фрактал, відтворюваний в різні історичні епохи універсальний каркас культури. При цьому постулюється аксіоматичність вихідних архаїчних нерелексованих інформаційних структур, що становлять зміст МП і виступають основою творення нового досвіду в інші історичні епохи. Зовнішня акустична форма відповідних мовних одиниць вважається, щонайменше, засобом вираження звукового символізму, що відображає етнонаціональну специфіку сприйняття світу [18]. Їх ВФ містить полісемантичний код, зокрема, універсальні гіперсеми, притаманні різним індоєвропейським мовам [19, с. 20 – 28], що при подальшому переосмисленні набувають додаткового аксіологічного навантаження і демонструють спільність моделей концептуалізації світу носіями неспоріднених мов, як то: ЗЕМЛЯ → (МАТИ / РІД = ЦІННІСТЬ) → КЛЯТВА: *agus gu'n d' thug e b'òid air an talamh a ta fodha*, (і він поклявся землею, що під ним) [10, III: 10], *Любопытный Зуйко (с которого взяли страшную – ешь землю! – клятву молчат об увиденном) притащил за руку деда* [20, с.117].

Акти міфологічно орієнтованого семіозису розглядаються як фрактальні (визначені змістом міфологічної матриці з мірністю ζ'). У свою чергу, реалізовані в ході культурно-історичного поступу варіанти

конфігурації світу відображають типові вибори категоризаційних моделей і номінативних стратегій та тактик, які роблять представники лінгвоспільнот в процесі творення ККС і МКС. Етнонаціональна специфіка таких виборів, які є характеристикою нестабільної відкритої системи, визначається атракторною природою інформаційних взаємодій. Атракторний характер процесів категоризації та омовлення дійсності віддзеркалює варіативний характер буття людини в світі / поліверсумі альтернативних реальностей. Унаслідок повторення й семіотизації причинно-наслідкових зв'язків між явищами і процесами створюється етнокультурне «поле тяжіння», що зближує траєкторії категоризаційних і номінативних процесів.

Фрактальний характер відносин мови і МП як основи культурних моделей дозволяє вести мову про своєрідні періоди існування етнонаціональної лінгвокультури. Відповідно, атракторна специфіка вищезгаданих процесів є основою диференціації періодів у її існуванні.

Отже, лінгвокультурна специфіка творення образів світу з опорою на зміст МП визначається профілюванням певних ділянок вербалізованих елементів МП як базових операторів, що задають контури модельованого образу світу. Водночас, ми ведемо мову про певні паралелі у мовних репрезентаціях дійсності представниками різних лінгвокультур як прояв універсальних екзистенційних моделей фрактального типу, реалізованих у мовних конструктах різних історичних періодів. Перспективним є інтегративне дослідження номінацій складників МП у текстах різних жанрів і історичних періодів, що демонструють творення вторинної міфології в національних лінгвокультурах.

Список використаної літератури

- 1. Кубрякова Е. С.** Что может дать когнитивная лингвистика исследованию сознания и разума человека / Е. С. Кубрякова // Международный конгресс по когнитивной лингвистике. – Тамбов : Изд-во ТГУ, 2006. – С. 26 – 31.
- 2. Turner M.** Reading minds : the study of English in the age of cognitive science / Mark Turner. – Princeton : Princeton University Press, 1991. – 413 p.
- 3. Колесник О. С.** Лінгвосеміотика міфологічного простору : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.15 / Олександр Сергійович Колесник. – К., 2012. – 548 с.
- 4. Степанов Ю. С.** Семиотика концептов / Ю. С. Степанов // Семиотика : антологія; [Сост. и общ. ред. Ю.С. Степанов]. – Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – С. 603 – 612.
- 5. Красных В. В.** Система прецедентных феноменов в контексте современных исследований / В. В. Красных // Язык. Сознание. Коммуникация : Сб. статей. – [Ред. В. В. Красных, А. И. Изотов]. – Вып. 2. – М. : «Филология», 1997. – С. 5 – 12.
- 6. Красных В. В.** «Свій» чреди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
- 7. Аксенов И. В.** Неконвенциональность как философско-семиотический объяснительный принцип кризиса этнокультурных ценностей : дисс. ... канд. филос. наук : 24.00.01 / И. В. Аксенов; Инст-т образоват. систем РАО. – Томск, 2006. –

130 с. **8. Völuspá.** – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://norse.ulver.com/edda/voluspa.html> **9. Preiddeu Annwn.** – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.rochester.edu/camelot/annwn.htm> **10. Deirdre.** – [електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dirdire.org.uk **11. Лапікури** Валерій та Наталя. Чарівна брама / Валерій та Наталя Лапікури. – К. : Грані-Т, 2008. – 184 с. **12. Покальчук Ю.** Озерний вітер / Ю. Покальчук. – Харків : Книжковий клуб, 2008. – 238 с. **13. Велесова** книга: Легенди. Міти. Думи. / Загальна редакція В. Довгича. – К. : Індоевропа. – 1995. – 316 с. **14. Beowulf.** – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www8.georgetown.edu/departments/medieval/labyrinth/library/oe/texts/a4.1.html> **15. Tolkien J.R.R.** Silmarillion / J.R.R. Tolkien. – Boston; N.Y. : Houghton Mifflin Company, 1999. – 365 p. **16. Tolkien J.R.R.** The Fellowship of the Ring / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 2000. – 479 p. **17. Повість** врем'яних літ : Літопис (за Іпатським списком) / комент. В. В. Яременка. – К. : Рад. письменник, 1990. – 558 с. **18. Левицкий В. В.** Звуковой символизм: мифы и реальность: Монография / В. В. Левицкий. – Черновцы : ЧНУ, 2009. – 264 с. **19. Левицкий В. В.** Семантические и фонетические связи в лексике индоевропейского праязыка. Опыт квантитативного анализа этимологического словаря : Монография / В. В. Левицкий. – Черновцы : Рута, 2008. – 232 с. **20. Семенова М.** Волокодав / М. Семенова. – М. : Олма-Пресс, 1998. – 640 с.

Колесник О. С. Лінгвокультурний вимір міфологічного семіозису

У статті розглянуто лінгвокультурні особливості створення вербальних образів світу на основі міфологічної аксіоматики. Міфологічний простір розглядається як контейнер знаків-інтерпретант, з опорою на які відбувається концептуалізація та категоризація світу. Номінації його складників постають базовими операторами, що задають параметри конфігурації альтернативних світів, створених засобами національних мов. Особливу увагу приділено вербалізації міфологічно вмотивованих стереотипів. Міфологічний семіозис розглядається з урахуванням дії механізмів фрактальності та атракції. Остання є основою розвитку етнокультурних рис відповідних образів світу.

Ключові слова: семіозис, фрактал, атракція, стереотип, номінація

Колесник А. С. Лингвокультурное измерение мифологического семиозиса

В статье рассмотрены лингвокультурные особенности создания вербальных образов мира на основе мифологической аксиоматики. Мифологическое пространство рассматривается как контейнер знаков-интерпретант, с опорой на которые происходит концептуализация и категоризация мира. Номинации его компонентов являются базовыми операторами, задающими параметры конфигурации альтернативных миров, созданных средствами национальных языков. Особое внимание уделяется

вербализации мифологически мотивированных стереотипов. Мифологический семиозис рассматривается с учетом действия механизмов фрактальности и аттракции. Последняя является основой развития этнокультурных черт соответствующих образов мира.

Ключевые слова: семиозис, фрактал, аттракция, стереотип, номинация

Kolesnyk O. S. Linguo-cultural Dimension of Mythic Semiosis

The article tackles linguo-cultural peculiarities of verbal creating the images of the world on the basis of mythic axioms. Mythic space is regarded as the container of interpreter-signs that determine conceptualization and categorization of the world. Verbal designations of its components function as basic operator defining the configuration of the alternative worlds construed by means of national languages. Special attention is paid to lingual representation of myth-motivated stereotypes. Mythic semiosis is treated of as the process employing the mechanisms of fractals and attraction. The latter is responsible for the genesis of the worlds' images' ethnic features.

Key words: semiosis, fractal, attraction, stereotype, designation

Стаття надійшла до редакції 17.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Дмитренко В. І.

УДК 811.111'42

Е. Н. Кононенко

ИМЯ КОНЦЕПТА СЕМЬЯ: СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ЧАСТЕРЕЧНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Концепт СЕМЬЯ является значимым компонентом любой культуры, т.к. он отражает самые главные установки и ценностные ориентиры жизненной философии народа, он является одним из ключевых концептов для понимания национального характера этого народа. С нашей точки зрения это и обуславливает актуальность данного исследования.

Объектом данного исследования является концепт СЕМЬЯ и способы его языковой репрезентации в английском языке. Цель исследования – определение имени концепта СЕМЬЯ и его семантических особенностей в английском языке, проведение этимологического анализа лексемы *family*.

Для определения имени концепта СЕМЬЯ выявляем ключевые слова-репрезентанты данного концепта в английском языке, т.е. «основные средства, которыми чаще всего манифестируется концепт в